

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№12
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 598 sahifa,
2-dekabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Yangi O'zbekiston sharoitida ayollar ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik motivatsiya va o'z-o'zini rivojlantirish strategiyalari	26
Xuseynova Abira Amanovna	
Pragmalinguodidactic Principles in Teaching English for Philologist Students and their Application in Intercultural Communication.....	31
Arzieva Bibi-Sanem Aynazarovna	
Metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan biologiya o'quv materiallarini loyihalash, joriy etish va samaradorligini baholash.....	35
Abdurasulova Gulrux Habibullayevna	
Oligofreniya holatida neyropsixologik tashxislar qo'llanilishining umumiy masalalari	40
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li, Xojaliyeva Sarvinoz Elyorjon qizi	
Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kreativ kompetensiyani rivojlantirish pedagogik muammo sifatida ...	44
Asatova Dildora Aslamovna	
Ingliz tili o'qish ko'nikmalarini takomillashtirishda autentik manbalarning roli.....	49
Bekmuratova Nargiza Arislanbayevna	
Insuldan keyingi nutqni tiklashda logopedik reabilitatsiya va nevrologik muolajalar integratsiyasi	52
Boltaboyeva Xurshida Sharofiddinovna	
The Concept of Symbols in Linguoculturology	56
Hamraqulova Gulandom Sodiq qizi	
Buyuk ipak yo'li xalqlari o'rtasidagi pedagogik va madaniy aloqalarning vujudga kelishi.....	59
Mirxalilova Nargiza Akbarovna	
Bo'lajak tarbiyachilarni bolalarni nutqini o'stirishga bo'lgan kasbiy-pedagogik tayyorgarligini o'stirish	63
Mitaliboyeva Dildora	
Koxlear implantli bolalarning eshituv–nutqiy faolligini oshirishda differensial yondashuv asosida korreksion-pedagogik ish	66
Nartayeva Shahoza Yulchibayevna	
Fasilitatsion yondashuv asosida kichik maktabgacha yoshdagi bolalarda adaptiv ko'nikmalarni rivojlantirishning psixologik-pedagogik mexanizmlari.....	71
Normatova Nilufar Komilovna	
Boshlang'ich sinflarda disgrafiyasi bo'lgan o'quvchilarda yozish kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-nazariy asoslari (XIX–XXI asrlarda).....	76
Qaxxorova Saidaxon, Mamarajabova Zulfiya	
Raqamli texnologiyalar va onlayn platformalar orqali olimpiya ta'limini rivojlantirish: yoshlar orasida axloqiy va jismoniy madaniyatni oshirish	80
Qodirov Jurabek Mamatsimonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sun'iy intellekt bilim va savodxonligini rivojlantiradigan innovatsion jismoniy-interaktiv o'yinlar: pedagogik model.....	83
Quvonova Nodirabegim Shavkat qizi	
“Sab'ai sayyor” asarida qo'llangan onomastik birliklar haqida mulohazalar	87
Gadayev Oybek Yaxshiboyevich, Ravshanova Sharbatoy Rahmatilla qizi	
Ijtimoiy tarmoq shifokorlarining masofaviy konsultatsiyalari shaxs psixikasi va salomatligiga ta'siri	91
Askarova Nargiza Abdivaliyevna, Ravshanova Zarnigor Daminovna	
Talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalari va interfaol metodlardan foydalanish.....	95
Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari orqali pedagoglarning kreativligini rivojlantirish	99
Saydullayeva Gulasal Umidjon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalar motorikasini rivojlantirishning standart modeli	102
Sirojiddinova Xamidaxon Xasanboy qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning shaxslararo munosabat kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari	106
Turg'unova Gulnoza Muhammadjonovna, Xodjiyeva Mahliyo	

Shaxsdagi mehnat motivatsiyasi samaradorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi korrelyatsion bog'liqliklar tahlili	109
Xusanov Samariddin Maxmadaminovich	
Auditoriyadan tashqari musiqiy mashg'ulotlarni art-terapiya yordamida tashkil etish asoslari	112
Yarashev Jo'rabek To'rayevich	
Формирование творческого мышления школьников на уроках музыки	117
Габдульманова Ильнура Минисламовна	
Теоретико-методологические основы коллаборативного обучения, кооперативных подходов и интерактивных педагогических методов	119
Жураева Мафтуна Бахтиёр кизи	
Педагогическое колесо как инструмент формирования цифровой компетентности будущих педагогов дошкольного образования.....	124
Урзова М. Б., Усманова У. Б.	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе “школа–махалла” в Узбекистане ..	130
Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли	
Педагогические условия формирования языковой грамотности у учащихся с тяжелыми нарушениями речи.....	135
Юсупова Зулайхо Бахром кизи	
Valeologik tarbiyada o'yin texnologiyalarining ahamiyati.....	139
Berkinova Charos Islomovna	
O'quvchilarda faol fuqarolik kompetensiyasi tushunchasi, mazmuni va shakllanishi	142
Buvorayeva Gulruh Shoikrom qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi asosida o'qitishning didaktik imkoniyatlari	145
Cho'tboyeva Munisxon Eshpo'lat qizi	
Tabiatga muhabbat: maktabgacha ta'limda milliy qadriyatlar va o'yinlar orqali ekologik tarbiya	150
Ergasheva Umriniso Komilovna	
Zamonaviy ta'lim – talabalar ijtimoiy intellektini shakllantirish omilidir.....	153
Ermatova Gulnoz Pirimovna	
O'zbekistonning eng yangi tarixi fanini o'qitishda pedagogik texnologiyaning o'rni	156
Gazibekova Feruza Hakimovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining raqamli texnologiyalar muhitida tanqidiy va mustaqil fikrlashini rivojlantirish metodikasi	159
Haydarova Feruza Haydar qizi	
Talabalarda ma'naviy-axloqiy fazilatlar va sifatlarni shakllantirish mexanizmi.....	162
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kasbga bo'lgan qiziqishlarini shakllantirishda interfaol metodlarni qo'llash texnologiyasi.....	165
Jumayeva Malika Aliyevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarda kasbiy-nutq madaniyatini rivojlantirish.....	168
Lutfetdinova Ra'no Xusnetdinovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik rivojlanishga zamonaviy yondashuvlar va jahon tajribalari ..	172
Masharipova Barno Erkin qizi, Adilbayeva Dilnoza Adilbay qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida til o'yinlari texnologiyalarining nazariy asoslari.....	175
Masharipova Dilfuza Muxammatjon qizi	
Maktabgacha ta'lim tarbiyachisi pedagogik faoliyatining o'ziga xosligi	178
Muhammadiyeva Feruza Turakulovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda aksiologik yondashuvdan foydalanish metodikasi.....	181
Muhiddinova Munira Xayrullayevna	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	184
Narzullayeva Sevara Omonovna	
O'qituvchining muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	187
Nizamova Nodira Paxritdinovna	
Integrativ yondashuv asosida o'quvchilarning nutqiy kompetentligini rivojlantirishning mazmuniy izohlanishi	191
Oysha Qurbonova, Nodira Abduraimova	
Boshlang'ich ta'limda Finlandiya tajribasi	195
Nodira Sherboyeva	

Kutubxonachi kutubxona-axborot xizmati jarayonining yetakchi ishtirokchisi sifatida	198
O'ktam Nosirov	
Pedagogik ta'lim transformatsiyasida talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyasi.....	204
Rustamova Shoxista Omonjonovna	
Globallashuv sharoitida axborot-psixologik xavfsizlikni shakllantirish masalalari.....	208
Raxmatjonov Shoxjahon Dilshodbek o'g'li	
Talabalarga ingliz tilini o'qitishning zamonaviy innovatsion texnologiyalari	212
Sa'dullayeva Rushana	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	215
Saidova Dilbar Erkinovna	
Pedagog xodimlarda tolerantlik namoyon bo'lishining determinantlari.....	218
Sattorova Maxliyo Dilmurod qizi	
Kreativ metodlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda kreativ tafakkur va fikrlashni rivojlantirish	223
Sultonboyeva Baxriniso Ilhomjon qizi	
Artpedagogika texnologiyalaridan foydalanib maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirish metodikasi	226
Xolmatova Fotima Baxtiyor qizi	
Boshlang'ich ta'limda yashil kompetensiyalarni shakllantirish yo'nalishlari.....	229
Yaqubova Shoira Tog'aymuratovna	
Emotsional intellektni rivojlantirishning nazariy asoslari.....	233
Yarmatov Raxmboy Baxramovich	
Boshlang'ich ta'limda o'quv veb-saytlari orqali til kompetentligini rivojlantirish	239
Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Muxammadjonova Diyorabonu Muzaffarjon qizi	
Языковые изменения в русском языке XXI века: исследование новых слов, сленга, интернет-коммуникации, влияния англицизмов и глобализации на современный русский язык	242
Марупова Дилфуза Давроновна	
Oliy ta'limda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining maqsad va vazifalari	247
F. R. Xosilova	
Boshlang'ich ta'lim texnologiya darslarida o'quvchilarni tabiiy materiallar bilan ishlashga o'rgatish	251
Kambarov Nodirjon Sattarovich, Nasirjanova Feruzaxon Alixon qizi	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvining qo'llanilishi va uning samaradorligi.....	256
Abdulazizova Yulduz Abdujabbor qizi	
Tabiiy fanlarni o'qitishda STEAM yondashuvi asosida kreativlikni rivojlantirish metodikasi	259
Abdullayeva Dilrabo Fayzulla qizi	
Umumta'lim maktablarida o'quvchilarda shaxs ma'naviy qiyofasini shakllantirishning zamonaviy pedagogik texnologiyalari.....	262
Aliyeva Zuxra Tursunboyevna	
Yosh avlodni madaniy-tarixiy yondashuv asosida tarbiyalashda madaniy-ma'rifiy muassasalarning o'rni..	265
Aripov Shokirjon Olimovich	
Ta'limda yangi texnologiya: 4K modeli va uni amalga oshirish yo'llari.....	268
Avliyozulova Nasiba Choriyevna	
Badiiy-tarixiy materiallarni ta'lim jarayoniga integratsiyalashning metodologik asoslari.....	272
Baratov Baxtiyorjon Qodirovich	
Bolaning maktabgacha ta'lim tashkilotiga moslashishida o'yinning roli.....	275
Barno Masharipova Erkin qizi, Zuhrobova Mahliyo Abdulatif qizi	
Boshlang'ich sinf o'qish savodxonligi darslarida integrativ yondoshuvdan foydalanish texnologiyasi	278
Ernazarova Laylo Abdusaitovna, Saidahmadova Gulrux Farrux qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda metarefleksiv fikrlashni rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	284
Ismailova Nilufar Isoildjanovna	
Semantic and Cross-Cultural Features of Food-Based Idioms in Karakalpak and English Languages.....	289
Jiemuratova Gulistan Koshkinbaevna	
Filolog talabalarida mustaqil fikrlash va qaror qabul qilishni rivojlantirishda metakognitiv yondashuvlarning didaktik mexanizmlari.....	292
Jo'rayeva Dilnoza Ro'zimat qizi	
Rivojlantiruvchi sohalar kompetensiyalariga integratsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash texnologiyasini rivojlantirish	296
Jo'rayeva Zilola Sayfiddin qizi	

Psixologlar kasbiy komponentlarini rivojlantirishda matematik usullardan foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari.....	302
Kuziyeva Dilnura Dilmurotovna	
O'zbekiston metodik maktabida sotsiolingvistik kompetensiyani shakllantirish bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlili	306
Madaminova Gulzira Gulamkadirovna	
Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari	313
Maqsudova Nodira Alijonovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda metakognitiv ko'nikmalarni rivojlantirishda ertakterapiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	317
Muxiddinova Dilfuza Sherdor qizi	
Nutq madaniyatini shakllantirishda o'qituvchi nutqining roli.....	320
N. Q. Olimova	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matematika fanini o'qitishda raqamli transformatsiya vositalaridan foydalanishning metodik paradigmasi	323
Narzullayeva Sevara Omonovna	
O'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish metodikasi	326
Normirzayeva Maftunaxon Ilyosjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tadqiqot faoliyatini rivojlantirishda intensiv ta'lim texnologiyalarining metodik asoslari.....	329
Oloqulova Farzona Umedillayevna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi giperaktiv bolalar bilan ishlashda pedagogik kompetentligini oshirish metodikasi.....	332
Raimqulova Sojida Abdusaid qizi	
Talabalarning tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	335
Rustamova Shoxista Omonjonovna	
Inklyuziv ta'limni tashkil etishning xorijiy pedagogik amaliyotdagi modellari	339
Sultonova Zarina Uchqun qizi	
Xalq pedagogikasida ertaklarning tarbiyaviy va ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati: ma'naviy begonlashuvga qarshi tarbiyaviy omil sifatida.....	343
To'xtasinova Farida Davlatali qizi	
B1 darajadagi talabalar uchun xorijiy tilni o'qitishda audiovizual texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirishning metodik asoslari	347
Toshpulatova Shaxsanam Xolmurodovna	
Kontekstli ta'lim va uning boshlang'ich ta'lim matematikasidagi ahamiyati haqida	350
Umarova Nigora Alisherovna	
Oiladagi psixologik muhitning o'spirinlarda to'liqsizlik kompleksi shakllanishiga ta'siri	353
Xalmuratova Dilorom Abdikarimovna	
Ta'limda faktcheking: misinformatsiya va dizinformatsiyaga qarshi kurashishning pedagogik asoslari	356
Xidirova Maftuna Ithom qizi	
Maktab o'quvchilarini falsafiy va dunyoqarashga tayyorlash omillari	362
Xo'shboqova Farida Komiljon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutq faoliyatini rivojlantirishning lingokognitiv asoslari	370
Xusanova Gulruxsor To'lqin qizi, Aliyeva Muhlis Baxodir qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyasini oshirish	374
Zokirova Sohibaxon Muxtaraliyevna, Erkinova Nazokatxon Anvarjon qizi	
Эффективность занятий кроссфитом в повышении уровня общей физической подготовленности слушателей института повышения квалификации МВД Республики Узбекистан	377
Албеков Шокир Адилбекович	
Роль торговых и кочевых маршрутов в формировании лингвокультурных заимствований между Хорезмом и Южной Сибирью.....	381
Сатымова Светлана Сатымовна	
Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку как иностранному: проблемы и решения.....	385
Ташева Дилором Салимовна	
Проблемы использования коммуникативного метода в преподавании русского языка студентам	389
Тоджибоева Наргиза Джумабоевна	

Maktab–oila–mahalla hamkorligining qizlar ijtimoiy faolligini oshirishga ta'siri	393
<i>Abdurazoqova Marg'uba Muxammad qizi</i>	
Ta'lim tizimida musiqiy madaniyatni takomillashtirishning metodologik imkoniyatlari.....	397
<i>Asqarova Xurshida A'zamjon qizi</i>	
Maktab biologiya kursini o'qitishda dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarning o'zaro bog'liqligi asosida metodologik savodxonlikni shakllantirish.....	404
<i>Azimov Bekjon Ibrohimjon o'g'li</i>	
Oliy ta'lim tizimida iqtidorli talabalar bilan ishlash samaradorligini ta'minlash usullari.....	407
<i>Delov To'liqin Erkinovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarni badiiy asarlarni janriy xususiyatlariga ko'ra izohli o'qishga o'rgatish	410
<i>Gulmira Abdullayeva</i>	
O'zbekiston bokschilarining dunyo reytingida yetakchi o'rinlarni egallashining asosiy omillari	413
<i>Insapov Ismoil Tuychaliyevich</i>	
Improving Learners' Engagement Through Game-Based Techniques in Language Education	416
<i>Ismailova Ma'rifat Bakhrambek kizi</i>	
STEAM yondashuvi boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirishning zamonaviy kaliti sifatida	421
<i>Jo'rayeva Nasiba Komil qizi</i>	
O'quvchilarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashning ijtimoiylashuvi	426
<i>Jo'rayeva Sayyora Vahobjon qizi</i>	
O'smirlarda xarakter aksentuatsiyasining o'ziga bo'lgan ishonch rivojlanishiga ta'sirining psixologik xususiyatlari	429
<i>Jurayev Xaydarjon Odilboyevich</i>	
O'spirinlarda agressiv xulqqa ta'sir qiluvchi omillar	433
<i>Konratbayeva Ayjamal Bazarbayevna</i>	
Rus va o'zbek tillarida chorvachilik terminlarining qiyosiy tahlili.....	436
<i>Kurbanova Guzal Abduraximovna</i>	
Texnologiya darslarida murakkab mexanizmlarni o'qitishning zamonaviy usullari	441
<i>Mamadaliyev Furqat Xolmamatovich</i>	
Umumta'lim maktab o'qituvchilarining sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish madaniyatini shakllantirish usullari	446
<i>Mamatova Fazilat Ixtiyorovna, Xolmirzayeva Zebo Ravshan qizi</i>	
Nutqda badiiy tasviriy vositalardan foydalanish yo'llari.....	450
<i>Murodova Farangis G'anisherovna</i>	
Kichik yoshdagi o'quvchilarning yozma savodxonligini oshirish yo'llari.....	454
<i>N. Abduvaliyeva, M. Odinajonova</i>	
Kichik maktab yoshidagi nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar shaxslararo munosabatini korreksiyalashda ertak terapiyasidan foydalanish	458
<i>Nig'matova Nodirabegim Lutfillo qizi</i>	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	463
<i>O'rinova Ro'zigul Jumanazar qizi</i>	
Voleybol o'yinida blok qo'yish texnikasini o'rgatishda yangi pedagogik yondashuvlar	467
<i>Qambarov Kozimjon</i>	
Texnik yo'nalishda tahsil olayotgan talabalarga ingliz tilini o'qitishning yangi texnologiyalari	472
<i>Babayeva Gulnozaxon Latibjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim sifatini oshirishda pedagog malakasining roli	481
<i>Davlatova Dildora Nuriddinovna</i>	
Talabalarda sog'lom turmush tarzini rivojlantirishning pedagogik tamoyillari	485
<i>Davronov Nurzod Ismoilovich</i>	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar: toifalari va tasniflash mezonlari	490
<i>Djurayeva Sohiba Barat qizi</i>	
Blum taksonomiyasiga asoslanib boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	495
<i>Husenova Aziza Sharipovna</i>	
Tabiiy fan darslari jarayonida o'quvchilarda loyihaviy ishlarni tashkil etish ko'nikmasini shakllantirish	498
<i>Matniyazova Diyora Jumanazarovna</i>	
Boshlang'ich ta'limni modernizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari: innovatsion taraqqiyot, metodik yangiliklar va istiqbollari	501
<i>Nazarova Mohigul Akmalovna, Asatova Mashhura Asomiddin qizi</i>	

Kasbiy pedagogikani shakllantirish va rivojlantirish masalalari	506
<i>Sanaqulov Xamroqul Rizaqulovich</i>	
O'qituvchining shaxsiy fazilatlarini va suggestiv kompetentligining o'zaro bog'liqligi	513
<i>Shermatova Manzura Ikromjanovna</i>	
Tez qalamchizgilarda innovatsion texnologiyalarni qo'llash tajribasi	518
<i>Suyunov Navro'z Alisher o'g'li</i>	
Kognitiv tilshunoslik asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirish	523
<i>Teshabiyev Dilmurod Raxmadjonovich, Madazimova Muxlisa Abdurashid qizi</i>	
Kombinatorik masalalar asosida ijodiy topshiriqlarni tuzish va ularning o'quvchilarga ta'siri	526
<i>Toshboyeva Saida Rahmonberdiyevna, Yusupova Latofat Abduqodir qizi</i>	
Linguodidactic Foundations for Enhancing Professional Competence in Practice-Oriented Language Education	530
<i>Uktamova Navruza Botir qizi</i>	
Audiovizual usul qo'llanilganda o'quvchilarning til ko'nikmalaridagi o'zgarishlarni baholash	535
<i>Umarov Aziz Avazovich</i>	
Ona tili – ART texnologiya va kreativlik fanida so'z san'atining omili sifatida	540
<i>X. Sanaqulov, Sh. Nurmatova</i>	
Etnopedagogik yondashuvning boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiylashuv jarayoniga ta'siri	543
<i>Xamroqulova Xilola Qosimjon qizi</i>	
Ajdodlarimiz o'g'itlari asosida o'quvchi-yoshlarda axloqiy sifatlarni shakllantirish texnologiyasi	547
<i>Xatamova Nilufar Xaydarovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ o'qish madaniyatini rivojlantirishda generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining didaktik imkoniyatlari	550
<i>Xayitova Firuza Abdullayevna</i>	
Rivojlangan mamlakatlarda maktabgacha ta'limning mazmuni va tarixiy taraqqiyoti	554
<i>Yoziyeva Umida Lutfullayevna</i>	
O'quv vaziyatlarini loyihalash orqali talabalar o'quv faolligini oshirish	558
<i>Zakirova Dilfuza Sayidolimovna</i>	
O'quvchilar orasida jismoniy faollikni oshirish uchun yangi ilmiy yondashuvlar	561
<i>Zaynobidinov Dilshodbek Qobilovich</i>	
Активные методы обучения как коммуникационная основа современного урока	566
<i>Ахмедова Мукаддас Ходиматовна</i>	
Инклюзия как путь к равным возможностям: развитие системы образования Узбекистана	570
<i>Баротова Шохсанам Бахтиёр кизи, Мауш Ребия Джамshedовна, Мурадова Дилфуза Махмудовна</i>	
“Qurilish konstruksiyalari” fanini o'qitishda kasbiy-amaliy kompetentlikni rivojlantirish	576
<i>No'manova Soxiba Ergashboyevna</i>	
Креативный педагогический подход в музыкально-теоретических и практических занятиях по искусству макама	582
<i>Нурматова Фируза Муминовна</i>	
Система упражнений по методике обучения средствам речевой выразительности узбекского языка	587
<i>Фаттахова Д. А.</i>	
Oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellari	592
<i>Ernazarov Alisher Ergashevich, Chinqulova Gulmehra</i>	

OLIIY TA'LIMDA KOMPETENSIYAGA ASOSLANGAN O'QITISH MODELLARI

Ernazarov Alisher Ergashevich
PhD, dotsenti

ORCID: 0009-0006-0709-0565

Chinqulova Gulmehra
Samarqand davlat chet tillar instituti,
Roman-german tillar fakulteti tyutori, mustaqil tadqiqotchi

ORCID: 0009-0004-4187-3745

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta'lim tizimida kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellari (KAO'M) tahlil qilish va ularni O'zbekiston milliy ta'lim tizimiga joriy etish samaradorligini baholashdan iborat. Ilmiy muammo sifatida an'anaviy, faqat bilimga asoslangan yondashuvning mehnat bozori talablariga javob bera olmasligi va KAO'Mga o'tish zarurati ko'rsatilgan. Tadqiqotda Outcome-Based Education (OBE), Project-Based Learning (PBL), Modular Competency-Based Learning kabi asosiy modellarning nazariy asoslari, didaktik xususiyatlari va amaliy qo'llash mexanizmlari chuqur tahlil qilingan. Amaliy qismda KAO'Mni joriy etishning milliy amaliyoti o'rganilgan, xususan, o'quv rejalar va fan dasturlarining kompetensiyaga yo'naltirilishi hamda baholash vositalari (rubrikalar, portfolio) tahlil qilingan. KAO'Mning samaradorligini oshirish, xususan, o'qituvchilarni tayyorlash, amaliyotga yo'naltirilgan metodlarni (keys-stadi, loyihaviy ish) kengaytirish hamda baholash tizimini yangilash bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari oliy ta'limda ta'lim sifatini oshirish, uning amaliyotga mosligini ta'minlash va bitiruvchilarning raqobatbardoshligini kuchaytirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, kompetensiyaga asoslangan ta'lim (KAO'M), natijaga asoslangan ta'lim (OBE), loyihaga asoslangan o'qitish (PBL), dual ta'lim, ta'lim sifati, baholash rubrikalari, mehnat bozori talablari.

Abstract: The main objective of this study is to analyze competency-based learning (CBL) models in higher education and evaluate the effectiveness of their implementation in the national education system of Uzbekistan. The scientific problem lies in the discrepancy between the traditional knowledge-based approach and the demands of the labor market and the need to transition to CBL. The study provides an in-depth analysis of the theoretical foundations, didactic features, and mechanisms for the practical application of basic models such as outcomes-based education (OBE), project-based learning (PBL), and modular competency-based learning. The practical part examines the national practice of implementing CBL, in particular the orientation of curricula and subject programs toward competencies and assessment tools (rubrics, portfolios). Specific recommendations for improving the effectiveness of CBL have been developed, particularly regarding improving teachers' qualifications, expanding practice-oriented methods (case studies, project work), and updating the assessment system. The results of the study serve as a basis for improving the quality of higher education, ensuring its relevance to practice, and strengthening the competitiveness of graduates.

Key words: competence, competency-based education (CBE), outcomes-based education (OBE), project-based learning (PBL), dual education, quality of education, assessment criteria, labor market requirements.

Аннотация: Основной целью данного исследования является анализ моделей компетентностного обучения (CBL) в системе высшего образования и оценка эффективности их внедрения в национальную систему образования Узбекистана. Научная проблема заключается в несоответствии традиционного, основанного на знаниях подхода требованиям рынка труда и необходимости перехода к CBL. В исследовании глубоко анализируются теоретические основы, дидактические особенности и механизмы практического применения таких базовых моделей, как обучение, основанное на результатах (OBE), проектное обучение (PBL), модульное компетентностное обучение. В практической части изучается национальная практика внедрения CBL, в частности анализируется ориентация учебных планов и учебных программ на компетенции, а также оценочные инструменты (рубрики, портфолио). Разработаны конкретные рекомендации по повышению эффективности CBL, в частности по повышению квалификации преподавателей, расширению практико-ориентированных методов (кейс-стади, проектная работа) и актуализации системы оценки. Результаты исследования служат основой для повышения качества образования в высшей школе, обеспечения его соответствия практике и укрепления конкурентоспособности выпускников.

Ключевые слова: компетентность, образование, основанное на компетенциях (OK), образование, основанное на результатах (OBE), проектное обучение (ПО), дуальное образование, качество образования, критерии оценки, требования рынка труда.

KIRISH

Bugungi globallashuv va texnologik o'zgarishlar davrida har qanday mamlakatning raqobatbardoshligi uning inson kapitalining sifati bilan belgilanadi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan milliy islohotlar kontekstida (xususan, "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da) ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va uning sifatini tubdan oshirish ustuvor vazifalardan hisoblanadi. An'anaviy tarzda bilim berishga qaratilgan o'qitish tizimi endilikda mehnat bozori talablariga to'liq javob bera olmayapti. Ish beruvchilar nazariy bilimga ega kadrlardan ko'ra, amaliy ko'nikmalar, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash kabi kompetensiyalarga ega mutaxassislarni talab qilmoqda. Shu bois, oliy ta'lim tizimining mazmuni va sifatini bozor ehtiyojlariga moslashtirish ushbu tadqiqot mavzusining asosiy dolzarbligini belgilaydi. Ilmiy muammo. Ta'lim amaliyotida an'anaviy, faqatgina bilimga asoslangan yondashuvning cheklovlari mavjud. Bu yondashuvda talaba ko'pincha passiv tinglovchi bo'lib qoladi, bilimlar tezda eskiradi, eng muhimi – olingan bilimlarni real hayotiy va professional vaziyatlarda qo'llash ko'nikmasi yetarli darajada shakllanmaydi. Bu esa oliy ta'lim bitiruvchilarining ish bilan ta'minlanishi va professional moslashuvida muammolar keltirib chiqarmoqda. Shu sababli, ta'lim sifati, uning amaliyotga yo'naltirilganligi va mehnat bozori talablariga mosligini ta'minlash uchun kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellariga o'tish zarurati ilmiy muammoning asosiy mohiyatini tashkil etadi.

Tadqiqotning maqsadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta'lim muassasalarida qo'llanilayotgan va xalqaro amaliyotda mavjud bo'lgan kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellarini (Concept-Based, Project-Based, Problem-Based Learning va boshqalar) nazariy jihatdan tahlil qilish, ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini baholash hamda milliy ta'lim tizimi uchun maqbul yechimlarni taklif qilishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot maqsadiga erishish uchun quyidagi metodologiya qo'llaniladi:

- nazariy tahlil – kompetensiyaga asoslangan yondashuvning nazariy asoslari, konseptual modellari va pedagogik prinsiplarini o'rganish;
- solishtirma tadqiqot – rivojlangan xorijiy mamlakatlar (Yevropa, AQSH, Osiyo) oliy ta'lim tizimlarida kompetensiyaga asoslangan o'qitishning tatbiq etilishini taqqoslash va milliy tizim uchun ustunliklarni aniqlash;
- keyslar (amaliy vaziyatlar) tahlili – mazkur modellarni muvaffaqiyatli qo'llagan oliy ta'lim muassasalari misolida amaliy natijalarni o'rganish va tajribani umumlashtirish.

Tadqiqotning obyekti va predmeti. Tadqiqot obyekti: oliy ta'lim tizimidagi o'qitish jarayonlari va pedagogik amaliyot hamda talabalarning professional kompetensiyalarini shakllantirish tizimi.

Tadqiqot predmeti: kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellarining mazmuni, tuzilmasi va ularni oliy ta'lim jarayoniga integratsiya qilish mexanizmlari, shuningdek, mazkur modellarning ta'lim samaradorligiga va bitiruvchilarning mehnat bozorida raqobatbardoshligiga ta'siri.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi. Tadqiqot natijalarining ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

- nazariy jihatdan – oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning milliy xususiyatlarni hisobga olgan holdagi konseptual modeli ishlab chiqildi va asoslandi;
- metodologik jihatdan – kompetensiyalarni shakllantirish va baholash bo'yicha integrallashgan mexanizm (yoki metodik tavsiyalar) taklif etildi, bu an'anaviy bilimni baholashdan ko'ra amaliy natijalarga e'tibor qaratadi;
- amaliy jihatdan – zamonaviy talablarga mos keluvchi, loyihaga asoslangan yoki muammoga asoslangan o'qitish (PBL/PjBL) modellarini o'quv jarayoniga joriy etishning aniq yo'l xaritasi ishlab chiqildi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati. Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- oliy ta'lim muassasalari (OTM) uchun – tadqiqot natijalari OTMlarga o'quv rejalari va dasturlarini kompetensiyalarga asoslanib qayta ko'rib chiqishda, shuningdek, o'qitishning innovatsion metodlarini joriy etishda bevosita qo'llanma bo'lib xizmat qiladi;
- pedagog kadrlar uchun – o'qituvchilar uchun kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar va o'quv materiallari tayyorlashda asos bo'ladi;
- davlat boshqaruv organlari uchun (Oliy ta'lim sifatini nazorat qilish) – oliy ta'lim standartlarini yangilash va bitiruvchilarning malaka talablarini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirishda ilmiy asos bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Kompetensiya tushunchasi ta'lim nazariyasi va amaliyotiga XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab, an'anaviy bilimga asoslangan yondashuvning (Knowledge-based approach) chegaralari namoyon bo'la boshlagandan keyin kirib keldi. Etimologiyasi: "Kompetensiya" (competence) lotincha "competentia" so'zidan olingan bo'lib, "muvofiglik", "loyiqlik", "vakolat" degan ma'nolarni anglatadi. Tor ma'nodagi (kasbiy) ta'rifi: Kasbiy muhitda kompetensiya shaxsning muayyan kasbiy vazifani yuqori samaradorlik bilan, ma'lum standartlarga muvofiq bajara olish qobiliyati sifatida qaraladi. Bu ko'pincha ish beruvchining talabiga asoslanadi. Keng ma'nodagi (pedagogik) ta'rifi: Pedagogikada kompetensiya faqatgina bilim va ko'nikmalar yig'indisi emas, balki turli vaziyatlarda (kasbiy, ijtimoiy, shaxsiy) muvaffaqiyatli harakat qilish uchun shaxs tomonidan o'zlashtirilgan integrativ qobiliyat sifatida tushuniladi. Bunda bilim, ko'nikma va shaxsiy munosabat (qadriyatlar) birlashadi.

Asosiy farq: Kompetensiya (competence) shaxsning potensial imkoniyatlarini (nimani bilaman) anglatasa, kompetentlik (competency/proficiency) esa uning bu imkoniyatlarni amalda namoyon qilishi va yuqori natijalarga erishishini (nimani qila olaman) anglatadi. Xalqaro tashkilotlar va milliy tizimlar kompetensiyaga asoslangan yondashuvni global ta'lim siyosatining asosi sifatida qabul qilgan: OECD (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti): DeSeCo (Definition and Selection of Competencies) loyihasi doirasida asosiy kompetensiyalarni aniqladi va ularni uchta toifaga ajratdi:

1. Vositalardan interaktiv foydalanish (til, texnologiyalar).
2. Ijtimoiy jihatdan bir guruhda harakat qilish (hamkorlik).
3. Avtonom harakat qilish (o'z hayotini boshqarish).

UNESCO (BMTning Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti): Global ta'lim modellarida "o'rganishni o'rganish", "yashash uchun o'rganish" va "birga yashash uchun o'rganish" kabi "To'rt ustun" asosida kompetensiyalarni shakllantirishga urg'u beradi.

Milliy ta'lim standartlari (O'zbekiston): Milliy o'quv dasturlariga asosan, bitiruvchilarning asosiy (tayanch) kompetensiyalari tizimi joriy qilingan (masalan, kommunikativ, axborot bilan ishlash, o'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyalari). Oliy ta'limda esa har bir mutaxassislik uchun kasbiy (maxsus) kompetensiyalar belgilanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kompetensiyani yaxlit va murakkab tuzilma sifatida tavsiflashda an'anaviy ravishda uchta asosiy element ajratiladi:

1-jadval: Kompetensiyani yaxlit va murakkab tuzilma sifatida tavsiflash elementlari

Komponent	Ta'rif	Savol
Bilim (Knowledge)	Nazariy ma'lumotlar, faktlar, tushunchalar va qoidalar majmui. (Nimani biladi?)	Axborotni egallash.
Ko'nikma (Skills)	Bilimlarni amalda qo'llay olish, ma'lum harakatlarni ongli ravishda bajarish qobiliyati. (Nimani qila oladi?)	Amaliyotga yo'naltirilganlik.
Munosabat (Attitude)	Qadriyatlar, ishonch, motivatsiya, shaxsiy fazilatlar va o'z-o'ziga baho berish. Masalaga yondashuv. (Qanday yondashadi?)	Mas'uliyat va motivatsiya.

Haqiqiy kompetensiya bu uch komponentning integratsiyasi bo'lib, shaxs bilimga ega bo'lishi, uni qo'llay olishi (ko'nikma) va buni mas'uliyat, ijobiy yondashuv (munosabat) bilan bajarishini anglatadi. Oliy ta'lim tizimi uchun kompetensiyaga asoslangan yondashuvning asosiy maqsadi faqatgina nazariy ma'lumot berishdan ko'ra ancha keng:

1. **Bitiruvchilarning raqobatbardoshligini oshirish:** talabalarni nazariy jihatdan tayyorlash bilan birga, ularni mehnat bozorida talab qilinadigan amaliy va funksional ko'nikmalar bilan qurollantirish.
2. **Ta'limning amaliyotga yo'naltirilganligini ta'minlash:** o'quv jarayonini real hayotiy va kasbiy muammolarni hal qilishga qaratish.
3. **Uzluksiz o'rganish (Lifelong learning) ko'nikmasini shakllantirish:** talabalarda yangi bilimlarni mustaqil o'zlashtirish, o'z-o'zini rivojlantirish va tez o'zgaruvchan muhitga moslashish qobiliyatini tarbiyalash.
4. **Sifatni tashqi nazorat bilan bog'lash:** ta'lim natijalarini nafaqat ichki (OTM) mezonlar, balki tashqi (ish beruvchilar va jamiyat) mezonlar asosida baholash imkoniyatini yaratish.

Outcome-Based Education (OBE) – natijaga asoslangan ta'lim

Mohiyati: OBE barcha o'qitish jarayonini (o'quv rejasi, metodlar, baholash) talaba yakunda nimani bilishi, tushunishi va qila olishi kerakligini aniqlashdan boshlaydi. Natijalar asosiy kompetensiyalar sifatida aniq belgilanadi.

Asosiy prinsipi: "Nima o'qitamiz?" emas, balki "Yakunda nimaga erishamiz?"

Didaktik xususiyati: o'qituvchi passiv bilim uzatuvchi emas, balki trener va fasilitator rolini bajaradi. Ta'lim jarayoni moslashuvchan bo'lib, agar talaba belgilangan natijaga erisha olmasa, unga qo'shimcha imkoniyatlar beriladi (vaqt o'zgaruvchan, natija doimiy).

Modular Competency-Based Learning (MCBL) – modulli kompetensiyaga asoslangan o'qitish

Mohiyati: ta'lim mazmuni katta fanlar bloki sifatida emas, balki aniq kasbiy vazifani hal qilishga qaratilgan mustaqil modullarga ajratiladi. Har bir modulning o'zi aniq kompetensiyani shakllantirishga yo'naltirilgan.

Afzalligi: moslashuvchanlik va tezkorlik. Mehnat bozori talablari o'zgarganda, butun o'quv rejasini emas, balki faqat kerakli modullarni yangilash mumkin.

Qo'llanilishi: ko'pincha kasbiy-texnik ta'limda va malaka oshirish kurslarida qo'llaniladi, oliy ta'limda esa maxsus fanlar blokini mustaqil kompetensiyaga yo'naltirishda samarali.

Dual Education Model – dual ta'lim modeli

Mohiyati: nazariy tayyorgarlik (OTM yoki kollejda) va amaliy tayyorgarlik (korxonada) parallel va integratsiyalashgan holda olib boriladi. Talaba o'quv vaqtining katta qismini real ish muhitida o'tkazadi.

Asosiy prinsipi: "Ishlab o'qish va o'qib ishlash".

Natijasi: bitiruvchi ta'limni tamomlaganda nazariy bilimga ega bo'lish bilan birga, ish tajribasiga (amaliy kompetensiyaga) ham ega bo'ladi va to'g'ridan to'g'ri mehnat bozoriga kirishi mumkin.

Project-Based Learning (PBL/PjBL) – loyihaga asoslangan o'qitish

Mohiyati: talabalarning o'quv jarayoni aniq, real hayotiy yoki kasbiy loyihani bajarish atrofida quriladi. Bilim va ko'nikmalar passiv eshitish orqali emas, balki loyiha ustida faol ishlash jarayonida o'zlashtiriladi.

Shakllantiriladigan kompetensiyalar: muammoni hal qilish, tanqidiy fikrlash, jamoada ishlash, loyiha menejmenti.

O'rni: bu model talabning nazariy bilimni amaliyotga o'tkazish qobiliyatini (munosabat va ko'nikmalar) rivojlantirishda eng muhim hisoblanadi.

Yuqorida sanab o'tilgan modellarga qaramasdan, ular kompetensiyaga asoslangan yondashuvning turli jihatlariga urg'u beradi.

2-jadval: Kompetensiyaga asoslangan yondashuvlar

Xususiyat	OBE (Natijaga asoslangan)	MCBL (Modulli)	Dual Education (Dual)	PBL (Loyihaga asoslangan)
Asosiy e'tibor	O'qitishning yakuniy natijasi va maqsadlariga.	Mazmunni vazifalarga asoslangan kichik bloklarga ajratishga.	Ta'lim va ishlab chiqarishning integratsiyasiga	Real muammoni hal qilish jarayoniga.
Vaqt	Moslashuvchan (natijaga erishish muhim).	Qisqa, aniq belgilangan muddatlar.	Doimiy, ta'lim va amaliyot orasida taqsimlangan.	Loyihaning davomiyligiga bog'liq.
Baholash	Kompetensiyaga erishilganligini tasdiqlash (Proof of competency).	Har bir modul yakunida aniq kompetensiyani baholash.	Korxonada rahbarlari va OTM tomonidan birgalikda.	Loyihaning sifati, jarayoni va himoyasi asosida.

Kompetensiyaga asoslangan yondashuvga o'tish uchun ta'limning har bir darajasini qayta ko'rib chiqish talab etiladi: o'quv rejada an'anaviy yondashuvda fanlar soatlar hajmiga asoslansa, kompetensiyaga asoslangan yondashuvda o'quv rejasidagi har bir fanning yakunida talaba egallashi lozim bo'lgan aniq kompetensiyalar (masalan, "malakaviy tavsifnoma"da) belgilanadi. Fan dasturida dasturlar faqat mavzular ro'yxatidan iborat bo'lmay, balki har bir mavzuni o'rganishdan ko'zlangan kutilayotgan natijalar (Learning Outcomes) aniq ko'rsatilishi shart. Mashg'ulot shakllarida passiv metodlardan (ma'ruza) faol va interfaol metodlarga: keys-stadi, simulyatsion o'yinlar, muammoli vaziyatlarni hal qilish (PBL), kichik guruhlarda ishlash va integratsiyalashgan amaliyot mashg'ulotlariga o'tiladi.

O'zbekistonda oliy ta'lim sifatini oshirish borasidagi islohotlar doirasida kompetensiyaga asoslangan yondashuvni joriy etishga jiddiy e'tibor qaratilmoqda va ta'lim standartlari hamda normativ-huquqiy hujjatlar bitiruvchilarning malaka talablarini aniq kasbiy va umumkasbiy kompetensiyalar ro'yxati asosida belgilashni talab qilmoqda. Ko'plab OTMlarda OBE (natijaga asoslangan ta'lim) tamoyillari asosida fan dasturlari qayta ishlab chiqilmoqda va har bir fan dasturi fanni o'zlashtirish natijasida shakllanadigan konkret kompetensiyalar (LO – Learning Outcomes), ushbu kompetensiyalarga erishish uchun zarur bo'lgan o'qitish metodlari (masalan, loyiha ishini bajarish) hamda kompetensiyalarning shakllanish darajasini baholash mezonlarini (rubrikalar) o'z ichiga oladi. Amaliyotda ko'pincha kompetensiyalar faqat formal ravishda dasturga kiritilsa-da, o'qitishning amaliy metodlari va baholash tizimi eski an'anaviy yondashuvda qolib ketayotgani kuzatiladi, shuning uchun kompetensiyalarni samarali shakllantirish faol, interaktiv va amaliy yo'naltirilgan o'qitish metodlarini joriy etishni talab etadi.

Keys-stadi talabalarga real hayotiy yoki kasbiy muammolarni taqdim etib, ularda tanqidiy fikrlash, tahliliy qobiliyat va qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirsa, loyihaviy ish (Project-Based Learning – PjBL) murakkab loyihani amalga oshirish orqali jamoada ishlash, loyiha menejmenti va mustaqil izlanish kompetensiyalarini shakllantiradi, simulyatsiya va rol o'yinlari esa xavfsiz sun'iy muhitda kasbiy vaziyatlarni qayta yaratish imkonini berib, tibbiyot, huquqshunoslik, menejment va muhandislik kabi sohalarda amaliy ko'nikmalarni xavfsiz tarzda mashq qilish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Kompetensiyaga asoslangan ta'limda baholash tizimi ham yangicha yondashuvni talab qiladi: rubrikalar orqali kompetensiyaning har bir elementi uchun aniq va shaffof mezonlar belgilab beriladi, portfolio orqali talabning muayyan davr davomida orttirgan yutuqlari, loyihalari va amaliy ishlari baholanadi, fidbek orqali o'qituvchi talabaga rivojlantiruvchi qayta aloqa taqdim etadi, refleksiya esa talabaga o'z o'rganish jarayonini kuzatish va xulosa chiqarish imkonini beradi. Kompetensiyaga asoslangan modellarning samaradorligini baholash faqat yakuniy testlar bilan cheklanmaydi: o'qituvchilar fikri orqali metodlarning o'quv jarayoniga integratsiyasi va samaradorligi o'rganiladi, talabalar fikri orqali ularning motivatsiyasi va egallangan kompetensiyalarning amaliy ahamiyati baholanadi, shuningdek, kompetensiyaga asoslangan dastur bitiruvchilari bilan an'anaviy dastur bitiruvchilarining ish bilan ta'minlanish darajasi va ish beruvchilar fikri taqqoslanadi.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oliy ta'limda kompetensiyaga asoslangan o'qitish modellari (OBE, PBL, dual ta'lim) ta'lim sifatini oshirish, uni kasbiy va amaliyotga yaqinlashtirishning eng samarali vositasi hisoblanadi. Kompetensiya tushunchasi bilim, ko'nikma va munosabatning integratsiyasini talab qilib, bitiruvchini nafaqat ma'lumotga ega, balki muammolarni hal qila oladigan va tez o'zgaruvchan mehnat bozoriga moslasha oladigan shaxs sifatida shakllantiradi. Case Study, loyihaviy ish va simulyatsiya kabi faol o'qitish metodlarini qo'llash an'anaviy ma'ruzalarga nisbatan talabalarning amaliy ko'nikmalarini shakllantirishda yuqori samaradorlikni ko'rsatdi. Baholashda esa portfolio va aniq rubrikalardan foydalanish baholashning xolisligi va shaffofligini oshiradi. O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kompetensiyaga asoslangan yondashuvga o'tish bo'yicha dastlabki qadamlar qo'yilgan bo'lsa-da, mazkur modellarni to'liq va samarali joriy etish uchun ularni milliy xususiyatlarni hisobga olgan holda lokallashtirish va takomillashtirish zarurati mavjud.

Ko'pchilik OTMlarda kompetensiyalarga asoslanganlik ko'pincha faqat rasmiy hujjatlarda aks etadi, amaliy mashg'ulotlar va baholash tizimi esa eskicha qolib ketmoqda. Mazkur modellarni muvaffaqiyatli tatbiq etish uchun OTM va ishlab chiqarish (korxonalar) o'rtasidagi hamkorlikni chuqurlashtirish, ayniqsa, dual ta'lim modelini kengaytirish muhim hisoblanadi. Oliy ta'lim tizimida kompetensiyaga asoslangan o'qitish samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi tavsiyalar taklif etiladi:

1. O'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlash

Tavsiya: professor-o'qituvchilar tarkibi uchun Case Study, PBL, simulyatsion treninglar kabi faol metodlardan foydalanish, shuningdek, rubrikalar asosida baholash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan majburiy va muntazam malaka oshirish kurslarini joriy etish.

Asos: o'qituvchining kompetensiyasiz talabada kompetensiyani shakllantirib bo'lmaydi.

2. Fan dasturlarini amaliy qayta ko'rib chiqish

Tavsiya: barcha fan dasturlarini faqat mavzular emas, balki konkret, o'lchanadigan o'rganish natijalari (Learning Outcomes) va kompetensiyalar asosida qayta ishlash, har bir fanning kasbiy amaliyotga bog'liqligini 50% dan kam bo'lmagan darajada ta'minlash.

Asos: dasturlarning amaliyotga yo'naltirilganligi bitiruvchining bozorga tezroq kirishiga yordam beradi.

3. Baholash tizimini yangilash

Tavsiya: oraliq va yakuniy nazoratlarda test yoki og'zaki imtihonlar o'rniga portfolio, loyiha himoyasi, amaliy vaziyatlarni hal qilish (keysarlar) kabi kompetensiyaga yo'naltirilgan baholash vositalarining ulushini oshirish.

Asos: baholash tizimi qanday bilimga ega ekanligini emas, balki nimani qila olishini o'lchashi kerak.

4. Resurslar va muhitni yaratish

Tavsiya: OTMlarda simulyatsiya laboratoriyalari, interaktiv guruh xonalari va virtual amaliyot platformalarini keng joriy etish, bu PBL va Case Study metodlarini samarali qo'llash uchun asosiy shartdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi. (2020). "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun (yangi tahriri). Toshkent. <https://lex.uz/docs/-5013007>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022, 28-yanvar). "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmon. <https://lex.uz/en/docs/-5841063>
3. Ishmuhamedov, R. J., Abduqodirov, A. A., & Pardayev, A. X. (2008). Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Iste'dod jamg'armasi.
4. Mavlonova, R. A., To'raeva, O. N., & Xoliqberdiyev, K. (2018). Pedagogika. O'qituvchi nashriyoti.
5. Hasanov, S. (2021). Kompetensiyaviy yondashuv asosida mutaxassislar tayyorlashning ilmiy-nazariy asoslari. Xalq ta'limi, (4).
6. Majidov, J. (2023). Oliy ta'limda kompetensiyaviy modellarni joriy etish metodikasi. Adabiyot va san'at nashriyoti.
7. Shodiyev, N. (2020). Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL) – zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish vositasi. Fan nashriyoti.
8. Boyatzis, R. E. (1982). The competent manager: A model for effective performance. John Wiley & Sons.
9. Tuning Educational Structures in Europe. (2007). Reference points for the design and delivery of degree programmes. University of Deusto.
10. Spady, W. G. (1994). Outcome-based education: Critical issues and answers. American Association of School Administrators.
11. Gronlund, N. E. (2000). Assessment of student achievement. Macmillan Publishing Company.
12. OECD. (2005). The definition and selection of key competencies (DeSeCo). OECD Publishing.
13. Grant, M. M. (1999). Instructional principles for integrating web-based learning into K–12 classrooms. Journal of Research on Technology in Education, 30(2).
14. UNESCO. (2025). Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action. <https://www.unesco.org>
15. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. (n.d.). Lex.uz. <https://www.lex.uz>
16. ERIC. (n.d.). Kompetensiyaga asoslangan ta'lim bo'yicha maqolalar. Education Resources Information Center.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.